

Zavadovska Y. Y.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi

INFLUENCE OF GENDER FACTOR ON REGULATION OF WORK MIGRATION BY METHODS OF LOCAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

The paper presents a brief overview of the author's analysis of results of the second phase of the investigation in 15 local communities – partners of the project "Prevention of Human Trafficking through Social Work and Community Mobilization, Phase 2," the scientific results of which have not yet been published in scientific journals. Ratings of gender importance in community initiatives as regulators to push or curb migration behaviour, particularly for labour and internal circular migration, have been analyzed. Community expectations have been analyzed towards gender roles in initiatives of development, migration and migrants, and plans of migrants studied from the gender viewpoint in the context of social roles and human capital development.

Keywords: migration, rating, pushing factors, limiting factors, gender roles, social good.

УДК 331.522

Мартинова Л. Б.

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглянуто принципи й критерії формування системи показників оцінювання конкурентоспроможності людського потенціалу. Запропоновано використання окремих складників глобальних індексів для аналізу розвитку людського потенціалу на міжнародному рівні. Визначено класифікацію показників оцінювання рівня конкурентоспроможності людського потенціалу.

Ключові слова: людський потенціал, показники розвитку людського потенціалу, конкурентоспроможність людського потенціалу.

Постановка проблеми. Забезпечення конкурентоспроможності людського потенціалу є головним напрямом економічної модернізації України, що має бути всеосяжним, комплексним та системним. Конкурентоспроможність людського потенціалу має динамічну природу і тому потребує постійного оцінювання рівня розвитку її складників, моніторингу показників, що характеризують компоненти людського потенціалу та дослідження джерел формування його конкурентних переваг. Зважаючи на це, під час розробки методології оцінювання конкурентоспроможності людського потенціалу необхідно дотримуватись вимог наукової обґрунтованості та комплексності дослідження, це передбачає використання як загальнонаукових, так і спеціальних методів, підходів та принципів наукового вивчення. Наукова обґрунтованість має забезпечуватись протягом повного циклу дослідження людського потенціалу (далі – ЛП): від виділення його складників, відбору необхідних індикаторів для рейтингової оцінки рівня розвитку ЛП тощо до обчислення інтегральних показників розвитку складових ЛП, визначення їх факторного впливу та активізації їх як конкурентних переваг для ефективного підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу України до рівня країн ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування системи показників для оцінювання розвитку людського потенціалу зробили українські вчені Н. Андрусевич, Л. Безтелесна, В. Близнюк, В. Гець, О. Грішнова, Е. Лібанова, О. Макарова, Л. Михайлова, І. Петрова, О. Стефа-

нишин, а також закордонні науковці Б. Баласс, Х. Кремер, Р. Купер, К. Макконнелл, В. Молле, Л. Ліндберг, Г. Павельциг, Е. Хаас, Ф. Шміттер.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні відсутність у достатньому обсязі (з точки зору однорідності та порівнянності фактологічних показників) даних національної, європейської та міжнародної статистичних служб значно ускладнює отримання об'єктивних та якісних результатів дослідження. Тому необхідно зосереджувати увагу на показниках, що найбільш повно характеризують рівень розвитку складників людського потенціалу та є доступними протягом тривалого періоду.

Метою статті є розгляд головних напрямів формування системи показників оцінювання конкурентоспроможності людського потенціалу відповідно до критеріїв його підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтуючись на визначенні теоретико-концептуальних засад формування конкурентоспроможності людського потенціалу, враховуючи необхідність комплексного поєднання соціального та інструментального напрямів уявлень про людину, тобто як створення умов для всебічного розвитку людини та використання нею своїх можливостей, так і отримання позитивних економічних ефектів підвищення та реалізації людського потенціалу для національної економіки, необхідно виділити критерії відбору показників конкурентоспроможності людського потенціалу, які відповідають основним складникам людського розвитку, визначеним Програмою розвитку ООН (ПРООН) (див. рис. 1) [1].

Необхідно підкреслити, що сьогодні важливим критерієм оцінення ефективності підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу є його вимір в індикаторах глобальних структурних змін. Глобальні індекси дають змогу аналізувати розвиток людського потенціалу на міжнародному рівні та здійснювати порівняння між країнами, засновуючись на конкретних кількісних та якісних показниках.

Виходячи з визначення конкурентоспроможності людського потенціалу як сукупності якісних і кількісних переваг у розвитку його окремих складових, під час оцінення конкурентоспроможності освітньо-кваліфікаційної компоненти треба використовувати індекс освіти, що є однією з базових складових частин індексу людського розвитку (далі – ІЛР). ІЛР є середньою геометричною з трьох основних індикаторів: індексу середньої тривалості життя при народженні, індексу освіти, індексу валового національного доходу на душу населення. Індекс освіти, у свою чергу, складається з індексу середньої тривалості навчання та індексу очікуваної тривалості навчання, що зображають зміщення акцентів від визначення рівня освіти населення до можливостей оцінення розвитку освіти впродовж життя [2]. Використання цих двох індексів під час оцінювання конкурентоспроможності освітньо-кваліфікаційного складника людського потенціалу (див. табл. 1) відповідає вагомому значенню концепції розбудови економіки знання в розвитку людського потенціалу.

При цьому нами застосовуються й інші дві складові частини ІЛР: очікувана тривалість життя при народженні (для оцінки конкурентоспроможності

життєвої компоненти людського потенціалу) та ВВП на душу населення (за даними Світового банку) [3].

Індекс глобальної конкурентоспроможності (далі – ІГК) є наступним провідним глобальним індексом, який оцінює здатність економік забезпечувати більш високу продуктивність, і, як наслідок, більш високі темпи економічного зростання й добробуту та людського розвитку. За допомогою індексу співвідноситься конкурентоспроможність держав відповідно до таких компонентів конкурентоспроможності:

- 1) установи;
- 2) інфраструктура;
- 3) макроекономічна стабільність;
- 4) охорона здоров'я і початкова освіта;
- 5) вища і професійна освіта;
- 6) ефективність ринку товарів;
- 7) ефективність ринку праці;
- 8) ступінь формування фінансового ринку;
- 9) рівень науково-технічного розвитку;
- 10) обсяг ринку;
- 11) рівень розвитку бізнесу;
- 12) інновації [4].

Зважаючи на відсутність даних у динаміці за останні шість років, ми не використовуємо ІГК під час оцінення конкурентоспроможності людського потенціалу, але застосовуємо показники, що відповідають окремим контрольним складникам цього індексу: високотехнологічний експорт, витрати на охорону здоров'я, витрати на освіту, рівень безробіття, кількість нових суб'єктів підприємницької діяльності.

Індекс глобалізації характеризує політичну, соціальну, економічну та технологічну інтегра-

Рис. 1. Основні складові людського розвитку ПРООН

Джерело: систематизовано автором на основі [1]

цію країн у світову спільноту. Серед складників індексу – рівень міжнародної торгівлі та інвестиції, участь у міжнародних організаціях і програмах, розвиток міжнародного туризму, рівень розвитку мережі Інтернет. Індекс глобалізації використовується нами для оцінення адаптаційної компоненти людського потенціалу, тобто рівня адаптованості населення до неминучої участі в глобальних процесах [5].

Індекс якості життя застосовується нами для врахування таких складників людського розвитку, як демократія (використані в розрахунку індексу показники індивідуальних прав і свобод, політичних прав, громадянських свобод), мир (показники безпеки від злочинності, репресій і збройних конфліктів), навколишнє середовище (якість та охорона довкілля, результативність екологічної діяльності) [6].

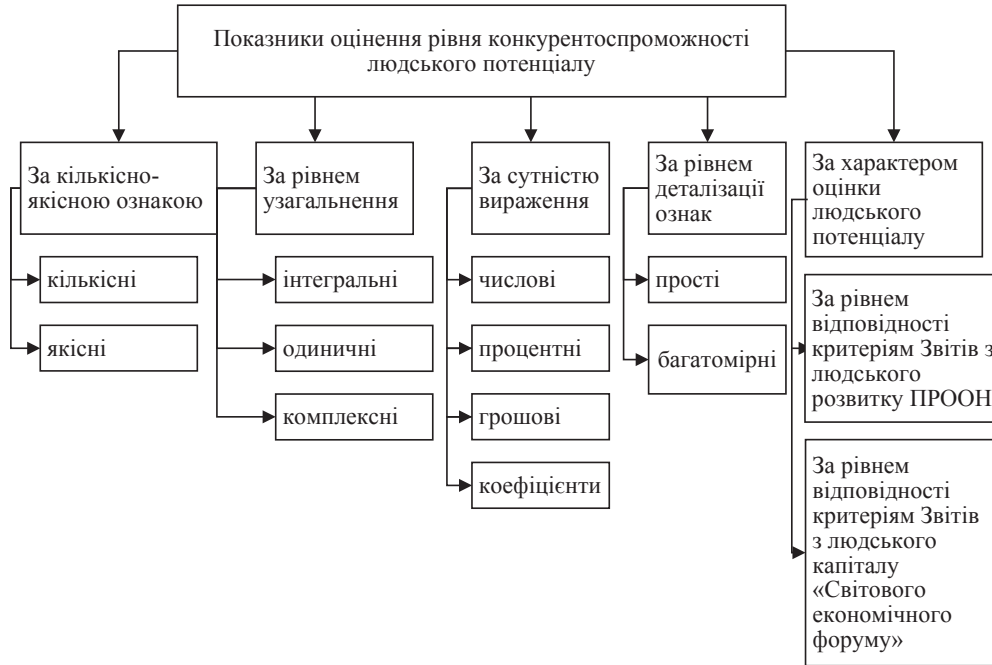

Рис. 2. Класифікація показників оцінення рівня конкурентоспроможності людського потенціалу

Джерело: авторська розробка

Таблиця 1

Показники оцінення конкурентоспроможності людського потенціалу відповідно до напрямів і критеріїв його підвищення

Напрями підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу	Критерії підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу	Показники оцінювання конкурентоспроможності людського потенціалу
1. Забезпечення прав людини та рівноправного доступу до державних послуг, освіти, культури, охорони здоров'я.	<ul style="list-style-type: none"> • модернізація системи освіти, перетворення її на ефективний соціальний ліфт; • модернізація системи охорони здоров'я 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рівень старіння населення. 2. Щорічний приріст населення. 3. Частка населення працездатного віку. 4. Очікувана тривалість життя при народженні. 5. Витрати на охорону здоров'я. 6. Індекс якості життя
2. Забезпечення соціальної справедливості	<ul style="list-style-type: none"> • перенесення акцентів соціальної політики на активні форми соціальної підтримки; • приведення соціальних стандартів до норм ЄС 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рівень безробіття. 2. Розмір мінімальної місячної заробітної плати. 3. ВВП на душу населення. 4. Коефіцієнт Джині. 5. Розмір середньомісячної пенсії за віком. 6. Рівень участі населення в робочій силі
3. Забезпечення соціальної згуртованості та безпеки	<ul style="list-style-type: none"> • зниження рівня корупції; • посилення інститутів громадянського суспільства 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Індекс економічної свободи. 2. Довіра національному уряду. 3. Частка місць, займаних жінками в національних парламентах
4. Охорона природних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> • поширення механізмів соціального партнерства 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поновлювані джерела споживання енергії
5. Інвестиції в технологічну модернізацію та людський розвиток	<ul style="list-style-type: none"> • інвестиції в освіту та науку 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Індекс середньої тривалості навчання. 2. Індекс очікуваної тривалості навчання. 3. Державні витрати на освіту. 4. Витрати на наукові розробки і дослідження. 5. Працівники сфери розробок і досліджень. 6. Високотехнологічний експорт
6. Інвестиції у створення достатку (підприємництво)	<ul style="list-style-type: none"> • створення умов для розвитку підприємницької активності 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кількість нових суб'єктів підприємницької діяльності. 2. Індекс глобалізації

Джерело: авторська розробка

Необхідність використання індексу економічної свободи під час оцінення конкурентоспроможності людського потенціалу зумовлюється стимулювальним впливом економічної свободи на людський розвиток. Економічна свобода є фундаментальним правом кожної людини в управлінні власною працею і власністю. Вона створює передумови становлення економічно вільних суспільств з вільним рухом праці, товарів, послуг і капіталу з утриманням від примусу та обмежень. Як результат, економічна свобода сприяє зростанню добробуту, збільшенню доходу на душу населення та скороченню бідності. Економічна свобода підвищує адаптаційну здатність населення до постійної зміни соціально-економічних умов, тому цей індекс застосовується нами для оцінення конкурентоспроможності адаптаційної складової частини людського потенціалу [7].

На цьому етапі зазначимо, що конкурентоспроможність людського потенціалу є системною характеристикою розвитку національної економіки й тому вимагає дослідження значної кількості показників, що її визначають, та мають свої специфічні риси. Показники рівня конкурентних переваг необхідно класифікувати за кількісно-якісною ознакою, рівнем узагальнення, сутністю вираження, рівнем деталізації ознак, характером оцінки людського потенціалу (див. рис. 2).

Більшість показників оцінення рівня конкурентних переваг людського потенціалу відповідають критеріям Звітів з людського розвитку ПРООН

(див. рис. 1, табл. 1) [1]. При цьому низка індикаторів узгоджені також із базовими складовими індексу людського капіталу – охоплення освітою та економічною участю населення, а саме рівень участі населення в робочій силі, індекс очікуваної тривалості навчання, рівень середньої тривалості навчання, рівень безробіття, очікувана тривалість життя при народженні (див. табл. 1) [1].

Показники рівня конкурентних переваг формують конкурентний статус людського потенціалу країни, який є характеристикою його конкурентоспроможності за універсальними стандартами, такими як людський розвиток, політична та економічна стабільність, якість суспільних інститутів та соціальна безпека, що визначаються багатьма чинниками соціально-економічного характеру на всіх рівнях функціонування економічної системи.

Висновки. Отже, пріоритетними напрямками підвищення національного конкурентного статусу людського потенціалу у цьому контексті є зростання рівня і якості життя населення, становлення середнього класу та зниження рівня бідності. А також формування високопродуктивного трудового потенціалу, забезпечення зайнятості населення, підвищення ціни робочої сили, соціальний захист населення, ефективна та доступна система охорони здоров'я населення, зниження рівня соціального та майнового розшарування населення, забезпечення якості освітніх послуг, їх відповідність потребам ринку праці, соціальна згуртованість, громадсько-політична безпека тощо.

Список використаних джерел:

1. Human Development Report // Work for Human Development. – New York, 2015. – 274 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.
2. Human Development Report // Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. – New York, 2014. – 226 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.
3. The World Bank Indicators [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator>.
4. Global Competitiveness Reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://weforum.org/issues/global-competitiveness>.
5. KOF Index of Globalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://globalization.kof.ethz.ch>.
6. Nation Ranking quantifying the world of sovereign states [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nationranking.wordpress.com/category/quality-of-life-index>.
7. Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://heritage.org/index>.

Мартынова Л. Б.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університета

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

Резюме

Рассмотрены принципы и критерии формирования системы показателей оценки конкурентоспособности человеческого потенциала. Предложено использование отдельных составляющих глобальных индексов для анализа развития человеческого потенциала на международном уровне. Определена классификация показателей оценки уровня конкурентоспособности человеческого потенциала.

Ключевые слова: человеческий потенциал, показатели развития человеческого потенциала, конкурентоспособность человеческого потенциала.

Martynova L. B.

Vinnitsia Institute of Trade and Economics,
Kyiv National University of Trade and Economics

FORMATION OF THE SYSTEM OF HUMAN POTENTIAL COMPETITIVENESS ASSESSMENT INDICATORS

Summary

The article examines the principles and criteria of formation of indicators system of human potential competitiveness evaluation. It is proposed to use individual components of global indices for human development analyzing at the international level. The classification of the indicators of human potential competitiveness assessment is determined.

Keywords: human potential, indicators of human development, competitiveness of human potential.